

Posudek na bakalářskou práci Bc. Veroniky Rábové „Samoživitelství z pohledu mužů samoživitelů“

Na úvod bych rád poznamenal, že autorčinu snahu zaměřit pozornost na muže samoživitele vysoce oceňuji, protože jejich situace často zůstává stranou zájmu a v každém případě o nich víme řádově méně než o ženách samoživitelkách, v českém kontextu obzvlášť. I zde platí, že genderová studia by se měla mnohem více zaměřovat na muže jako muže, protože máme někdy tendenci zapomínat, že gender je z podstaty vztahový koncept a že toho dnes o mužích jako mužích víme paradoxně mnohem méně než o ženách. Zvolená metoda odpovídá výzkumnému záměru.

Po formální stránce nemám k práci výhrady. Autorčin psaný projev je kultivovaný a na práci je znát, že byla pečlivě editovaná. Odkazovací aparát je konzistentní a běžné nešvary typu překlepů vesměs vychytány. Bylo by však vhodné každou ucelenou část zakončit nějakým shrnutím, které by čtenářstvu usnadnilo přechod k další části. Takový přechod jsem postrádal například na konci teoretické části.

Teoretická část nabízí dostatečný fundament pro uvedení do tématu a přípravu teoretického aparátu pro analýzu. Autorka neplýtvá stránkami na podružnosti a jde vesměs po podstatě věci. Mé poznámky k této části jsou tedy spíše dílčí postřehy a neměly by být brány jako zásadnější výhrady. Ta první jde nejspíš na vrub řemeslné zručnosti při psaní podobných textů. Konkrétně nerozumím tomu, proč po sobě následují podkapitoly 2.2.1 Ženy samoživitelky a muži samoživitelé a 2.2.2 Genderové aspekty samoživitelství, když se jejich obsah musí nutně prolínat a také se prolíná, neboť autorka diskutuje genderové otázky již v kapitole 2.2.1? Vždyť o čem jiném je rozdílné prožívání samoživitelství ženami a muži než o genderu a o genderových stereotypech? U obhajoby by autorka mohla toto strukturování argumentu blíže vysvětlit.

Uvítal bych také zevrubnější diskusi strukturálního funkcionalismu, když už autorka pracuje s konceptem genderových rolí (str. 21-22), a zároveň jeho kritiku, protože tento teoretický rámec je dnes asi přeci jen překonaný. To samozřejmě neznamená, že na něm citované autorky nestaví, ale za to by si zasloužily spíše kritiku než vesměs nekritické přejímání jejich tezí. O to více, že strukturální funkcionalismus nejde moc dohromady s jinými citovanými teoriemi (např. Connel, str. 31). Zcela nevhodné je podle mne používání konceptu „sociální role“ na věci jako je otcovství, přátelství, synovství atd. Koncept role přeci evokuje, že je nějaká jedna otcovská role, což je v přímém rozporu k rozmanitosti způsobů, jakým muži otcovství praktikují a prožívají. Ucelený přehled kritických výhrad ke konceptu genderových rolí lze najít například v M. Kimmel, *The Gendered Society*.

Mohla by autorka u obhajoby také vyjasnit, co myslí zmiňovanou *Parsonovskou teorií* (str. 24)? Pokud tím myslí strukturální funkcionalismus, jehož byl Talcot Parsons předním představitelem, musím konstatovat, že je její představa o povaze biologické podmíněnosti v této teorii bohužel mylná, neboť zde nejde o to, že by otcovská či mateřská role byly vrozené, jak píše, ale o to, že rozdílná úloha muže a ženy v procesu reprodukce má vést podle této teorie v konečném důsledku k rozdílným společenským rolím.

Klíčové podkapitoly teoretické části lze nalézt v jejím závěru, ale zde se argument autorky stává poněkud matoucím. Na str. 33 například píše: „V souvislosti s tím [poměrování sama sebe konceptem hegemonní maskulinity] tak v sebereflexi vlastní otcovské identity existuje mezi muži určitý protiklad. Na jedné straně jsou ti, kteří pojmají sami sebe jako živitele rodiny... Na druhé straně jsou pak muži, kteří se dokáží jakožto hlavní pečovatelé zapojit do péče o děti a rodinu...“ V první řadě si nejsem jist předpokladem, že muži poměřují sama sebe konceptem hegemonní maskulinity, nemluvě o tom, že je otázkou, zda vůbec ví, že něco takového existuje. Za druhé, nerozumím tomu, kde ve zmíněných dvou přístupech autorka vidí protiklad? Nejde prostě jen o dva různé přístupy k otcovství? Za třetí, na základě čeho autorka vyvozuje, že jde u mužů o sebereflexi? Nelze spíše vyvodit, že muži chápající se jako živitelé rodiny naopak žádnou sebereflexi nepraktikují a jedou v zajetých stereotypech? Ani u druhé skupiny, autorka dále nepíše o sebereflexi, ale o praktikování určitého typu otcovství.

Podobně si nejsem jist, zda lze prohlásit, že „Vztah těchto mužů [žijících s dětmi bez partnerky/manželky] k hegemonní maskulinitě je pak o něco komplikovanější, jelikož svůj každodenní život žijí v neustálém kompromisu a vyjednávání se svými dětmi“ (str. 34). Opět je zde předpoklad, že tito muži vůbec ví, že je něco jako hegemonní maskulinita, ale i kdyby věděli, proč by jejich vztah k ní měl být komplikovanější? Není možné, že si najdou strategie, jak s ní reálně žité kompromisy skloubit bez toho, že by ji zpochybňovali, a tím sami sebe?

Metodologická část nabízí relativně zevrubnou diskusi paradigmatických a metodologických východisek, zvolené metody výzkumu i způsobu analýzy dat. Následně autorka podrobně přibližuje způsob výběru a hledání komunikačních partnerů, což je také nutné ocenit stejně tak jako zahrnutí osnovy rozhovoru v rámci příloh. Poněkud mne však zarazila defenzivní zmínka o tom, že výzkumný vzorek není reprezentativní a že není možné dělat obecné generalizace (str. 43). Tady by asi autorka měla vyjasnit, jak vlastně chápe kvalitativní výzkum a kritéria jeho kvality, protože svou práci poměřuje kritérii kvantitativních výzkumů. Diskuse pozice badatelky mne také úplně neuspokojila. Uvítal bych reflexi i dalších aspektů, které strukturovaly pozici autorky (gender, sociální statut...).

Analytická část nabízí celou řadu zajímavých zjištění a interpretací. Například to, že drtivá většina mužů o své samoživitelství původně sama neusilovala a byli postaveni před situaci, kdy jim svým způsobem nic jiného nezbývalo, ale především to, že výzkum naznačuje, že muži dokáží pečovat o děti stejně dobře jako ženy. V tomto ohledu by také bylo dobré v budoucnu řadu dalších zjištění konfrontovat se zkušenostmi matek, protože bych předpokládal, že by například souzněly i s řadou vyjádření mužů, kdy mluví o nejistotách ohledně péče a malé děti, vaření pro ně atd. Ani tyto věci asi nejsou tak genderované, jak se obecně předpokládá, protože ani matkou se žena nerodí, ale stává se jí, a v procesu stávání se nepochybně také potýká s řadou pochybností. Zajímavé je ale i zjištění, že instituce na rozdíl od jednotlivců přistupují k samoživitelům s jistou skepsí.

Některými interpretacemi si však nejsem jist. Například již v části 4.1, kde diskutuje příčiny vzniku samoživitelství, podle mne všem mužům přisuzuje snahu označit matky *a priori* za „špatné“, ačkoliv oni s tímto konceptem vesměs nepracují a v nabídnutých citacích jsem nezaznamenal ani to, že by pracovali s konceptem „správné“ matky, snad kromě Pavla, kterého překvapilo, že přítelkyně kývla na to, že děti bude vychovávat on. Ostatní muži prostě vyjmenovávali důvody, proč se stali samoživiteli, ale v nabídnutých citacích své bývalé partnerky nehodnotili.

Podobně bych byl skeptický ohledně toho, zda vyjádření mužů o těžší situaci samoživitelek potvrzují, „že jedním z nejzásadnějších rozdílů mezi muži samoživiteli a ženami samoživitelkami je jejich odlišná ekonomická situace.“ Za prvé, hypotézy nepotvrzujeme, ale vyvracíme. Za druhé, názory samoživitelů nemohou suplovat ekonomické analýzy.

Místy bych také uvítal větší odvahu autorky konfrontovat napřímo konkrétní teoretiky a teorie. Její data například vyvracejí teorie o tom, že otcové v případě vynuceného rodičovství zastávají tradiční genderový postoj, tj. odmítat péči a emocionální zaangażovanost (str. 54). Proč to nenapsat napřímo? Také je třeba opatrněji nakládat s obecnými tezemi o situaci samoživitelek a samoživitelů v textech typu Renzetti a Curran (např. str. 75: „Zatímco směrem k ženám podpora od ostatních lidí téměř žádná nepřichází, a vesměs nikdo je neocení za to, že vše zvládají, u mužů je to přesně naopak.“). Už proto, že čerpají z americké literatury a situace samoživitelek může být v České republice dost odlišná, protože zde k sobě mají rodiny vesměs mnohem blíže než v USA. U nás se například babičky zapojují nesrovnatelně více i v rodinách úplných.

Na str. 63 si autorka odpovídá na otázku, „zda jsou muži samoživitelé dostatečně ‚mateřskými‘ a ‚smířenými‘ otcí,“ na základě svých pocitů, což je asi u vědecké práce problematické. V té má badatelka na datech ukázat, proč konkrétně jsou dostatečně „mateřskými“ a „smířenými“. Pocity a dojmy do vědecké práce nepatří. Podobně asi

autorka nemůže oponovat konkrétní výpovědi samoživitele na základě nějakého výzkumu (str. 77).

V některých podkapitolách by možná stálo za zvážení rozdělení samoživitelů do skupin podle společných znaků/zkušeností. Například, když je řeč o finančních záležitostech a sladování, zdá se, že jejich různý socio-ekonomický statut hraje významnou roli, která je ale částečně zamlžena, pokud jsou všichni diskutováni zároveň.

Větší pozornost by si možná zasloužil jazyk, protože z ukázek je patrné, že muži někdy formulují své zkušenosti v maskulinních metaforách boje a zápasu.

Přes tyto dílčí postřehy považuji práci za velmi zdařilou a je z ní patrné, že do autorka do diplomového projektu vložila hodně úsilí a času. Celkově podle mne předložený text splňuje nároky na diplomovou práci a navrhuji hodnocení mezi 1 a 2.

V Praze 14.6.2019

Petr Pavlík

Oponent